

Sammanfattning

Sedan 1994 har ett antal riksrepresentativa telefonintervjuundersökningar genomförts med ungdomar i åldern 16–24 år. Fyra av fem undersökningar – de från 1994, 1996, 1998 och 2003 – har med hänsyn till olika metodologiska faktorer befunnits vara relativt jämförbara. I denna rapport presenteras huvudsakligen resultaten från 2003 års undersökning men jämförelser görs också bakåt.

Inledningsvis kan det konstateras att andelen som någon gång provat anabola androgena steroider är låg, och i princip oförändrad över tid. Någon procent av männen och mindre än en halv procent av kvinnorna svarar att de provat sådana medel.

År 2003 svarar 3% att de någon gång sniffat ”butangas, bensin, lösningsmedel eller liknande”. Detta är något vanligare bland män än bland kvinnor (4 jämfört med 2%). Frågans formulering har justerats något jämfört med föregående år, men värdena är i stort sett oförändrade jämfört med tidigare.

4% uppger i 2003 års intervjuer att de någon gång ”utan läkarordination använt receptbelagda sömnmedel eller lugnande medel”. Hälften av dessa svarar att de gjort så under de senaste 12 månaderna före undersökningen. Några större skillnader mellan kön, åldersgrupper eller boenderegioner framkommer inte för denna fråga.

Totalt 54% av ungdomarna anser att de har lätt att få tag på narkotika i sin närmiljö och 47% känner någon som använder narkotika. 17% säger att de själva provat narkotika någon gång, vilket motsvarar cirka 160 000 personer i det aktuella åldersintervallet. 7% har använt narkotika de senaste 12 månaderna före undersökningen, varav 2% de senaste 30 dagarna. Detta motsvarar omkring 65 000 respektive 19 000 personer.

Narkotikaerfarenhet är vanligare bland män, bland äldre och i områden med högre befolkningstäthet. Kön- och regionskillnaderna accentueras sett till mera regelbunden användning, samtidigt som detta är vanligast i åldersgruppen 19–21 år – således inte bland de äldsta. Dessa förhållanden gäller även tidigare år. Jämfört med 1994 har såväl livstids- som årsprevalensen av narkotikabruk ökat, från 4 respektive 1%.

En annan tydlig utveckling är att andelen som provat ecstasy har ökat. Bland dem som provat narkotika har under alla år runt 95% testat cannabis, cirka

20% har prövat amfetamin medan andelen som prövat ecstasy ökat från 5 till 21% mellan 1994–2003.

Ungdomarnas årskonsumtion av folköl, starköl, cider/alkoläsk, vin och sprit har räknats om till 100% alkohol och därefter adderats. Trots att måttet undergått vissa förändringar över tid, bland annat introducerades cider/alkoläsk i samband med 1998 års studie, så kan en ökningstrend konstateras mellan 1994 och 2003. År 1994 uppgick männens beräknade årskonsumtion till 5,7 liter ren alkohol och kvinnornas till 2,7 liter. År 2003 var motsvarande värden 7,1 respektive 3,3 liter. De manliga ungdomarna dricker således drygt dubbelt så mycket som de kvinnliga.

Genomgående redovisar de yngsta en lägre årskonsumtion, men mellan de två äldsta åldersgrupperna är skillnaden mestadels mycket liten. År 2003 uppmättes årskonsumtionen till 3,8 liter i den yngsta gruppen (16–18 år), 5,9 i den mellersta (19–21 år) och 6,1 i den äldsta gruppen (22–24 år).

I samtliga studier har ungdomarna i större städer en betydligt högre alkoholkonsumtion än till exempel de som bor i glesbygd. År 2003 drack ungdomarna i storstäderna i genomsnitt 5,9 liter ren alkohol per år mot 4,3 liter i glesbygd.

Om man konstruerar ett index som tar sin utgångspunkt i 1994 års värden kan man jämföra alkoholkonsumtionens relativa förändring över tid. Indexvärdet för 1994 sätts till 100 för såväl män som kvinnor (det verkliga värdet för män var 6,1 liter ren alkohol och för kvinnorna 3,0 liter). Man kan då konstatera att alkoholkonsumtionen har ökat i samma utsträckning för både män och kvinnor under den redovisade perioden, trots att kvinnornas konsumtion är betydligt lägre än männens.

Om vi istället fokuserar på dem som dricker allra mest (8 liter ren alkohol eller mer per år) ser vi att denna grupp ökat markant i storlek mellan 1994 och 2003. Allra tydligast är denna ökning bland kvinnorna. Bland männen ökade andelen med en sådan konsumtion från 22 till 31% av samtliga och bland kvinnorna från 6 till 10%.

Hälften av männens konsumtion (räknat i ren alkohol) består av starköl. Lägger vi därtill sprit hamnar vi på 70% av konsumtionen. Folköl har minskat i betydelse under den senaste tioårsperioden. År 1996 utgjorde männens konsumtion av folköl cirka en fjärdedel av deras totala konsumtion, men år 2003 endast en tiondel. Här får vi komma ihåg att alkoholstark cider och alkoläsk tillkommit, alkoholdrycker som i den senaste studien svarade för en tiondel av männens konsumtion.

Kvinnornas konsumtion är betydligt jämnare fördelad över de olika dryckes-sorterna. Men det har inte alltid varit så. År 1994 utgjorde starköl och folköl tillsammans en dubbelt så stor andel av kvinnornas konsumtion som idag

(30% år 2003). Spritens andel har däremot ökat från 11 till 18% under samma tidsperiod. Introduktionen av stark cider och alkoholisk har betytt mycket för kvinnornas alkoholkonsumtion och dessa dryckers andel av konsumtionen ökade från 15% 1998 till 24% år 2003. I den senaste studien bestod kvinnornas konsumtion av en fjärdedel starköl, en fjärdedel cider/alkolisk, en fjärdedel vin och en femtedel sprit.

Det talas mycket om hembränt och smuggelsprit (s k svartspirit) i samband med ungdomars alkoholkonsumtion. Andelen som säger sig ha druckit hembränt/smuggelsprit under de senaste 12 månaderna minskade dock mellan 1998 och 2003 från 40 till 25%. Trots detta har svartspriten stor betydelse för högkonsumenter. Ju mer alkohol man dricker desto vanligare att man också druckit hembränt eller smuggelsprit.

Otvetydigt är det så att de som dricker mest alkohol också är de som rapporterar mest erfarenheter av andra droger. Inte oväntat ökar förekomsten av intensivkonsumtion och berusningskonsumtion i takt med storleken på den totala alkoholkonsumtionen. Men det är också högkonsumenter av alkohol som rapporterar mest avancerade drogerfarenheter i övrigt, till exempel har 35% av högkonsumenterna använt narkotika, varav 5% de senaste 30 dagarna.

Alkoholkonsumtion och narkotikakonsumtion hänger även ihop åldersmässigt. Andelen som använt narkotika den senaste 12-månadersperioden följer utvecklingen av alkoholkonsumtionen tämligen väl sett till åldrar. Årskonsumtionen av alkohol är lägst bland 16-åringarna, når sedan en topp bland 21–22-åringarna (ca 6,5 liter) och faller något därefter för att uppgå till 5,7 liter hos 24-åringarna. Även för narkotika infaller konsumtionstoppen runt 21-årsåldern; 10% i denna ålder har använt narkotika de senaste 12 månaderna. Därefter faller andelen med stigande ålder (6% för 24-åringarna) och har därmed närapå sjunkit till den nivå som gäller för 16-åringarna (5%). Detta kan sägas vara en skillnad jämfört med alkoholkonsumtionen; även om också denna sjunker efter 21-årsåldern så når den inte den förhållandevis låga nivå som gällde i tonåren.

Slutligen konstateras även att CANs årliga nationella undersökningar bland skolungdom samt mönstrande 18-åriga män och ungdomsundersökningarna kompletterar varandra på ett bra sätt. De förra studierna ger en tämligen stabil och tillförlitlig årlig bild av alkohol- och narkotikatrenderna bland yngre, medan de senare ger viktig information om vad som händer senare under ungdomsåren, samt ger en bild av drogvanorna inom olika grupper av ungdomar.